

שם עולם

ונתתי להם בביתי יד ושם טוב מבנים ומבנות שם עולם אתן לו אשר לא יכרת (ישעיה נה)

מתורת גדולי ישראל שלא זכו להשאיר אחריהם זרש"ק

פרשת וארא ה'תשפ"ד

בס"ד גליון 14

ואזכור את בריתי: (ו ה)

עיינ רש"י שפירש אותו הברית כי בברית בין הבתרים וכו', וקשה דלשון אותו הברית משמע שהוא הברית שהקים מקודם בשעה שאמר להם אני אל ש-ד-י, וברית בין הבתרים הוא ברית אחרת, וגם קשה מה שכתב רש"י בפסוק ו' כי כן הבטחתי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, ומשמע דקאי על הברית שהביא רש"י לעיל.

ויתכן בזה דהברית בין הבתרים הוא עיקר ההבטחה שיהיה כן בעתיד, אבל במה נתקיים הדבר הוא ע"י חלות אלקות על אברהם וזרעו, וע"ז אמר אני אל ש-ד-י שיש די באלקותי לכל ברי', ואחר שתתהלך לפני ותדבק בעבודתי תחול אלוקותי עליך, וזה נעשה ע"י ברית מילה, ולפי"ז מה שאמר אני אל ש-ד-י שע"ז יתקיימו כל ההבטחות הראשונות שנאמרו בברית בין הבתרים וע"ז אמר ואזכור את בריתי דזהו ברית אחד דע"ז נתקיים וחל ברית הראשון וגם ברית הוא חלות כריתת ברית משני הצדדים ומצד אברהם חלות הברית בזה שנעשה תמים ונתדבק בעבודתו יתברך.

בית אהרן | רבי אהרן כהן בן רבי אברהם מרדכי | י"ח סיון ה'תשכ"א

וידבר ד' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל

מארץ מצרים: (ו יג)

ופרש"י (שם יג ד"ה ויצום) צוה עליהם להנהיגם בנחת ולסבול אותם. וצריך להבין מה שייכות זה לזה, שמפני שבני ישראל לא שמעו מצרות פרעה לכן ינהיגו משה ואהרן אותם בנחת, ומה יועיל הנהגתם בנחת אם פרעה חס וחלילה עוד יענם.

אבל אנו מתפללים "ותתננו לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואנו", מתחילה חן ואח"כ חסד ואח"כ רחמים. כי חן הוא למי שראוי חס וחלילה שלא להנצל גם כן, כמו שאמרו (סנהדרין קח. ובראשית רבה פרשה כט פסקא א) על הפסוק (בראשית ו. ח) "ונח מצא חן", שגם נח לא היה כדאי להנצל אלא שמצא חן, וחסד נודע שהוא כולו חסד גם למי שאינו ראוי, רק רחמים הוא כבר מעורב בדין, לא רק בדין ולא חסד לגמרי למי שאינו ראוי רק שיהיה ראוי קצת וברחמים.

לכן אנו מתפללים כסדר הזה דייקא, כי לא מיבעי שאי אפשר לבא לדין לבד מתוך היסורים והצרות שנעשה את כל אשר עלינו לעשות, עד שנהיה ראויים בדין לכל טוב, רק גם לרחמים שנהיה קצת ראויים אי אפשר לנו לבא מתוך היסורים, רק ותתננו מקודם לחן ולחסד שאף כשאין ראויים תושיענו ואז נוכל לבא אל "הרחמים", שעל כל פנים קצת נהיה ראויים.

ולא בלבד שמפני שמתוך הצרות קשה לנו לעסוק בתורה ולעשות ככל אשר עלינו לעשות, אך גם מה שעושים, בלא רוח חיים עושים, רק בשבירה בנפילה, ובלא שמחה רחמנא ליצלן.

לכן כשאמר משה רבינו "למה הרעותה לעם הזה למה זה שלחתיני" (להלן ה. כב), והשיבו ד' "וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני הויה" (שם ו. ב), שמזה יבוא לבחינת הויה רחמים, כי על ידי קישוי השעבוד יקדימו לצאת כידוע.

"ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה", פי' אם יבואו אל הרחמים מעבודה קשה אז יהיה בקוצר רוח, בלא רוח חיים. ולא שמעו וכו' - מקוצר רוח מפני הקוצר רוח, כיון שהוא מעבודה קשה. לכן "וידבר הויה ויצום אל בני ישראל", מתחילה כתיב "וידבר אלקים וכו'" ואח"כ "אני הויה", ועתה "וידבר הויה" מתחילה הויה

רחמים, וזה ויצום אל בני ישראל, ופירש רש"י צוה עליהם להנהיגם בנחת וכו' שכל הנהגה עמהם לא תהא מתחילה דין ואח"כ רחמים רק כולה גם מתחילה תהא בנחת.

אש קודש | רבי קלונימוס קלמיש שפירא בן רבי אלימלך הי"ד | ד'ה' בחשוון ה'תש"ד

כי ידבר אלכם פרעה לאמר תנו לכם מופת וגו': (ז יז)

ויש לדייק מהו לכם הלא צריך לומר תנו לנו מופת. ויש לבאר כי פרעה אותיות פ"ה ר"ע, וגם אותיות הער"ף לשון קשה עורף, המורה על הקליפות, ודרכם הוא רק להרע, ולהטיב לא ידעו, ופרעה היה שורש כל הקליפות, אבל לצדיקים יש להם כח להרע לשונאיהם של ישראל ולהטיב לישראל, כמו שנאמר (ישעיה יט כב) נגוף ורפוא, נגוף למצרים ורפוא לישראל (מגלה עמוקות פ' בא), ופרעה לא היה מאמין בזה שיהיה יכולת בידם להרע ולהטיב, ולזה כי ידבר אליכם פרעה תנו לכם מופת, לכ"ם אותיות מל"ך, פירוש תנו מופת שהמלוכה תלוי בכם, והקב"ה דבוק בכם ואתם דבוקים בו ויכולים אתם לעשות כחפצכם. וגם מופ"ת אותיות מ"ו פ"ת, מ"ו הוא מילוי שם ע"ב שהוא שם החס"ד, רומז למדה טובה שיכולים להטיב, פ"ת באפריקי שתיים (סנהדרין צ.) רומז שיש לכם שני הבחינות להרע ולהטיב, דהיינו נגוף ורפוא. וכל זה ידבר פרעה לכם ליתן לו מופת על זה, על כי הוא לא היה מאמין בזה, ואמר לו הקב"ה שיתן לו מופת על זה, על ידי המטה שנהפך לנחש, ונעשה מטה בכפו, לרמז לו שיכולת בידם לשני הדברים, דהיינו נגוף למצרים ורפוא לישראל.

תולדות יצחק | רבי יצחק שפירא מנשכ"ז בן רבי מרדכי | כ"א שבט ה'תרכ"ח

וישלך אהרן את מטהו לפני פרעה ולפני עבדיו ויהי לתנין: (ז יז)

בביאור המופת של השלכת המטה ויהי לנחש

איתא בזוהר (דף כ"ח ע"ב) פרשת וארא, רבי חייא שאיל לרבי יוסי, הא גלוי לפני קב"ה שאלו החרטומים יעשו (גם הם) תנינים, מאי גבורתא איכא למעבד קמיה פרעה תנינים, (כלומר הואיל וגלוי לפניו שגם הם יעשו תנינים, למה ציוה משה רבינו עפ"י הגבורה לאהרן הכהן להשליך את מטהו ויהיה לתנין, הרי הדבר יהיה כצחוק בעיניהם שכאילו אהרן חפץ לעשות כמעשה החרטומים).

ושם בהמשך פתח ואמר "כי אבן מקיר תזעק וכפסיע מעץ יעננה" (חבקוק ב. ב), שלפעמים הקב"ה עושה שליחותו דוקא ע"י עץ שהוא דומם, ובא וראה שאהרן הכהן נצטוה לעשות שתי אותות במטה שהוא עץ דומם, אחד שהמטה אחר שחזר להיות עץ יבש בלע את מטות החרטומים, ואות אחרת שלשעתו חזר העץ לקבל רוח ונעשה לבריה של תנין. וממשיך, אמר רבי אלעזר תפח רוחם של אלה שמסתפקים באפשרות תחיית המתים, שכיצד בזמן תחיית המתים יעשה מן העצמות היבשות בריח חדשה, יבואו ויראו אלו הטפשים הרחוקים מלמוד התורה, שבידי אהרן היה מטה יבש ולשעתו הקב"ה עשה ממנו בריה שנשתנתה ברוח ובגוף, ומכל שכן העצמות שכבר היו בהם רוחות ונשמות קדושות של אלה שעסקו בתורה יום ולילה, שהקב"ה לעתיד יעשה מהם בריה חדשה עם גוף ונשמה.

וראינו כאן ענין גדול שהתנין שעשה אהרן היה נברא מחדש, ובריאיה חדשה כעין תחיית המתים, בריה של נס, ואילו התנין של החרטומים הביאו אותו ממקום אחר, מן היאור ע"י מעשה שדים, וזו בריה שאין בה כלל חידוש.

והתנין של אהרן שבלע מטותם היה בו כח נוקם נקם ברית, כמו שכתוב שם בזוהר, שהתנין שעשה אהרן לפני פרעה היה 'שירותא לאלקאה', כלומר שהיה תחילת הפרוענות והנקמה מהמצרים, וזה

היה סימן למצרים שהקב"ה ינקום מהם את נקמת בני ישראל בעשר מכות, שכולם בריאה חדשה, וידרוש את דמם השפוך. וכך היה במכת הדם שלא היה אלא בריאה חדשה של דם, וגם נקם נקמת ה' במצרים, ובוה מובן מה שמאותו כוס שישראל שתה מים הגוי שתה דם (אלא אם כן המצרי התבטל אליו לגמרי). וכן צ"ל שהצפרדע היה ג"כ בריאה חדשה ולכן היו הורגים במצריים ושומטים את מעיהם, וכן נכנסים לתוך בטנם, ובוה החלה נקמת ה' במצרים.

ובכל מכות מצרים ראו עם ישראל את ביטול כח החרטומים, שהם רק הביאו את התנין ממקום אחר ולא יכלו לעשות תנין כמו של אהרן, ובסוף גם בטומאה לא יכלו לעשות כעין המכה, כמו שמצינו במכת הכינים "ויעשו כן החרטומים בלטיהם להוציא את הכינים ולא יכולו" (שמות ח'), וע"י המכות התעלו עם ישראל לקבל את בשורת הגאולה בהבנה עמוקה ולבטל מלבם את כח החרטומים, וזכו בכל מה שראו לעלות כעוד דרגה של קדושה עד שנגאלו.

(פרשת וארא, שיהא ז', ב)

שכר שכיר | רבי יששכר מאיר בן רבי יעקב | כ"ה טבת ה'תשע"א

וישלח פרעה והנה לא מת ממקנה ישראל עד אחד ויכבד לב פרעה ולא שלח את העם: (טו)

ראיתי להגאון מלבי"ם וכן ראיתי כדברי קדשו עוד במפרשים לא זכרתי איה, שפירשו שאחד מישראל מת המקנה שלו והוא בן האשה הישראלית והוא בן איש מצרי שלדעת פרעה הוא ישראלי והרי לא נתקיימו דברי משה ע"כ.

ולפי דברי קדשם יבוא הדיוק שכתב מקנה ישראל ולא בני ישראל, לפי מה שהבאתי במקום אחר מרז"ל דהגר ישראל מיקרי בן ישראל לא מיקרי ע"ש, ועם שהיא דרשה יפה יש בה קצת מהדוחק שיתפרש עד אחד ולא עד בכלל הוא רק על איש ישראל ולא על המקנה הפרטי, ופשוט יותר אם נאמר שפירוש ולא עד בכלל הוא על מקנה.

ובשם הגאון מהר"ל דיסקין זצ"ל שמעתי שהיה אומר כל אחד מישראל שהיה לו מספר מסויים עשרה עשרים מאה אלף וכו' היה מת לו אחד, כי בזה הישראל לא הפסיד דהמלך הוא לוקח מעשר רק מהשלם ובפחותים מעשרה הוא פטור, ובזה שמת לו אחד פרעה הפסיד והישראל לא הפסיד, וזהו וישלח פרעה והנה לא מת ממקנה ישראל עד אחד שהרבה מישראל שהיה להם מספר מסויים ומכולם מת אחד דוקא ממקניהם, וזה היתה סיבה להכבדת לבו לחשוב שהחולי הוא כללי ושם לא פשט הרבה שהרי גם בישראל מת ממקניהם ע"כ.

ודברי קדשו נגד המדרש רבה וכן ראיתי בספר והזהיר הנקרא מדרש השכם שאף בהמה אחת חציה של ישראל וחציה של מצרי לא מתה ע"כ, הרי כי לא מת כלום ממקנה ישראל, ותדע דהרי בנבואת משה רבינו ע"ה אמר ולא ימות מכל לבני ישראל דבר שפשוט הגמור הוא כלום, ולפשוט הכתוב דהכתוב לא בא לבאר הסיבה של הכבדת לבו אלא העוורון שלו שהגם שבדק ועד אחד לא מת ועד בכלל ובכל זאת ויכבד לב פרעה ופשוט.

אהל יעקב | רבי יעקב חי זריהן בן רבי ברוך | כ"א אב ה'תשי"ג

ויהי שחין אבעבועות פורח באדם ובבהמה: (טז) מאמר מכת צבועים

א. אבעבועות פורח! א"ר יהושע בן לוי שהיה שהביא הקב"ה על המצרים לח מבחוץ ויבש מבפנים (בבא קמא פ'). ובפ' תבוא: יככה ה' בשחין מצרים אשר לא תוכל להרפא דרך שחין כזה אין לו רפואה. הנה אחז"ל שכל מכה ומכה היתה מדה כנגד מדה, וכיוון שבני מצרים מושחתים היו במדת החנופה והצביעות, שמבחוץ היו מראים את עצמם כאהובים ונעימים ובמסתרי בתיהם ועניניהם

ביחס לישראל היו אכזרים נוראים וגסים, לכן באה עליהם המכה הזאת שחין פורח אבעבועות, מבחוץ ה' נראה כמין פריחה נאה ונעימה, אבל למטה מהשכבה החיצונית ה' שחין יבש וצורב, מדה כנגד מדה.

ובעיקר שפרעה בעצמו ה' מתנהג ביחס לישראל כאותו השחין הפורח מבחוץ וצורב מבפנים, בהופעה חיצונית ה' מדבר אליהם בתכסיסי הדפלומוטי' ונופת מורעלת שפתיו תטופנה, כאמרם ז"ל: "בפרך" בפה-רך, חלקקות בשמן המבאיש היורד מפי מדותיו של פרעה, ולמעשה ה' משעבד וממרר את חיי ישראל בפרך יבש וצורב, לכן לקו מדה כנגד מדה.

ב. וכן שאנשים כאלו בעלי צביון, חיצוני צבוע ומיופה, שנראים נעים ורכים בהופעותיהם הציבוריות, מזילים אמרות מדושנות וערבות לאוזן השומעים, ממלי רברבין ושיחות נשגבים על ישוב ותקון העולם, ובתוך כתלי בית מסחרם הם ממררים את חיי פועליהם וכל הנתונים לפיקוחם, מאנשים כאלו צריך הרבה יותר להזהר מאלה המושחתים הגלויים, כי הראשונים הם צבועים, המהרסים והמפעפעים את ארסם הנוקב בתוך תחומי ביתם, ומקעקעים בזה את כל יסודות החברה, המושחתים הגלויים יש להם תקוה להרפא כי לבו ופיו פרומים והוא מצטנע במעשיו המכריזים טמא טמא, וכל שומר נפשו ירחק מהם.

לא כן הצבועים הם האורבים המתחסדים, שלהם בעצמם נדמה כבר שהם שלמים בנפשם, אחרי שהם אנשים מקובלים ונכבדים בצבור, זוהי מכת שחין נוראה שקשה להירפא הימנה, אינם מקבלים תוכחה ואין להם רפואה כמבואר ברמב"ם הלכות תשובה. ובפ' תזריע פירש אחד מפרשי התורה (כלי יקר) ואם פשה פשתה וגו' כל הענין של מחית בשר חי בשאת, אולי על צד העונש בא נגע זה על כת החניפים הצבועים המראים את עצמם כשרים מבחוץ, ותוכם מלא מרמות ותוך, ע"כ בא עליהם זה, מדה כנגד מדה עכ"ל. והיינו כרעיון הנ"ל שביארנו, והקב"ה מפרסם את החניפים ומוציא כל רעתו לחוץ כדי שיתגלה ויפורסם כל רעתו בקהל.

ג. זאת תהי' "תורת המצורע" הה"ד אל תתן את פיך לחטיא את בשרך, ריב"ל פתר קרא באלו שפוסקין צדקה ברבים ואינן נותנין (מד"ר ויקרא ט"ז ה').

כידוע שהפוסק צדקה ברבים, מדבר בלשון מתוקה ורכה, ומראה את עצמו כמתפעל ומתרגש מצערם של העניים הנצרכים, של הקהל הנצרך וכדומה, אבל בתוכו הוא איש קשה ויבש ללא כשרון וחפץ להשתתפות אמיתית בצער הזולת.

ומה שהוא מתרברב ומתפרסם בהכרזותיו ותרומותיו על מתן הצדקה הוא לרגלי תאוות הכבוד, להטעות את האנשים שהוא נדיב לב בעל רחמים וחסד, והוא מעיז פנים להתפאר על לא דבר, מתהדר הוא בפרחיחן חיצוני של לב טוב, ולכן לוקה במין צרעת שמדתה וטיבה כטיב לבו וטבעו החנף.

ונדקדק נא בלשון חכמינו ז"ל: אל תתן את פיך לחטוא את בשרך, כי גם הפיסוק צדקה הוא חטא גמור, מלבד מה שאינו משלם, כי פיסוק הפה לאונאה ורמאות לשם השגת פרסום וכבוד הוא בא. ולבן מחובתינו להרחיק מאתנו את מכת השחין ר"ל בכל דאפשר, ונסיר נא מאתנו את עקשות הפה, את עיקום הפה והעמדת פנים של בעל מדרגה במקום ובזמן שלבנו הוא הרחק מהאמת, היינו אל נא נצבע את עורנו את הופעתינו החיצונית במדות וקישוטים שאינם הולמים את אמיתת מדרגותינו וכמו שהזהירו לנו חז"ל: לא תלך רכיל בעמך: לא תהא רך בפוך וקשה בלבבך (תנ"א פרק יח), וכשנהי' אמתיים אז יקויים בנו כל המחלה אשר שמת' במצרים לא אשים עליך, כי אני ה' רופאך.

אור הנפש | רבי חיים אפרים זייצ'ק בן רבי אשר | ט' אדר (ב') ה'תשמ"ט

לזרע בר קיימא: חיים שמעון בן לאה, דניאל בן גאולה, כמוס בן פלילה, אלעזר מנחם בן חסיה, לוי בן גאולה. לע"נ: חיים בן יהודה, שמעון ישראל בן מאיר צבי, חנה בת ראובן, דבורה לאה בת ברוך, ר' יששכר בן כמיסה, ר' גד בן זיהורה, אליהו בן הלנה, מרים בת מטילדה. לזיווג הגון: הודיה בת רות.

י"ל ע"י מערכת 'שם עולם' | ניתן להקדיש לע"נ ולזכות בזש"ק במערכת נדרים פלוס תחת השם קרן 'יד לתורה' בקטגוריית עלון 'שם עולם' | להרשמה לרשימת התפוצה ובכל עניין ניתן לפנות במייל cho0533161136@gmail.com, ובטלפון 053-3161136